بەناوی خودای بەخشندە و میهرەبان

بەناوی گەلەوە

پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

پاڵپشت بە حوکمی بڕگەی (١)ی ماددەی (٥٦) لە یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو و بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (٧٧) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، و لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (١٣)ی ڕۆژی ٢٠٢١/٥/١٨ ئەم یاسایەی پەسەند کرد:

یاسای ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠٢١

یاسای وەزارەتی کارەبا لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق

پێناسەکان

ماددەی (١): بۆ مەبەستی حوکمەکانی ئەم یاسایە، ئەم دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریان دەگەیەنن:

یەکەم: **هەرێم**: هەرێمی کوردستان - عێراق.

دووەم: **وەزارەت**: وەزارەتی کارەبای هەرێم.

سێیەم: **وەزیر**: وەزیری کارەبای هەرێم.

چوارەم: **ئەنجومەن**: ئەنجومەنی وەزارەت.

پێنجەم: **بەرهەمهێنان**: بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا.

شەشەم: **گواستنەوە**: گواستنەوەی وزەی کارەبا بە هێلی (٣٣) کیلۆ ڤۆڵت بەرەو سەر.

حەوتەم: **دابەشکردن**: دابەشکردنی وزەی کارەبا لە ڕێگەی تۆڕی ناوەندیی لە هێلەکانی (٠,٤/٣٣)، (٠,٤/١١) و(٠,٤) کیلۆ ڤۆڵت بەرەو خوار.

هەشتەم: **وزە**: وزەی کارەبا

نۆیەم: **کۆنتڕۆڵ**: کۆنتڕۆڵی سەر تۆرەکانی کارەبای هەرێم.

دەیەم: **هاوبەشەکان**: هەر بەشداربوویەک کە گرێدراوی تۆڕەکانی کارەبا بێت بە مەبەستی وەرگرتنی وزەی کارەبا لە ڕێگای پێوەری کارەباوە.

یازدەیەم: **تۆڕەکان**: پێکهاتەکانی کارەبا لە هەردوو سێکتەری گواستنەوە و دابەشکردن، دەگرێتەوە.

دوازدەیەم: **وێستگەکانی بەرهەمهێنان**: سەرجەم وێستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا لە هەردوو کەرتی تایبەت و گشتی.

ئامانجەکان

ماددەی (٢): ئامانجەکانی ئەم یاسایە بریتین لەمانەی خوارەوە:-

یەکەم: پەرەپێدانی وزەی کارەبا بە گوێرەی پێداویستییەکانی کۆمەڵگە و ئابووری نیشتمانی.

دووەم: هاندانی وەبەرهێنانی ناوخۆیی و بیانی لە بواری کەرتی کارەبادا.

سێیەم: پاڵپشتی کردن وهاندانی فرە سەرچاوەیی وزەی کارەبا.

چوارەم: ڕێکخستنی گشت چالاکییەکانی پەیوەست بە کارەبا لەبواری بەرهەمهێنان، کۆنترۆڵ، گواستنەوە، دابەشکردن و بەکارهێنان، بەجۆرێك کارایی و بەردەوامی بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا و پڕکردنەوەی خواست مسۆگەر بکات، لەگەڵ زامنکردنی پاراستنی ژینگە و گەیاندنی وزەی کارەبا بۆ هەموو شوێن و ناوچەیەکی هەرێمی کوردستان.

پێنجەم: ڕێگەگرتن لە بەهەدەردانی کارەبا وقۆرخکاری و بەدەستەوەبوونی (تحكم) نرخەکان.

شەشەم: پێبژاردنی زێدەڕۆیی بۆ سەر تۆڕەکانی کارەبا.

پێکهاتەکانی وەزارەت

ماددەی (٣):

یەکەم: وەزارەت پێکدێت لە:-

١- **وەزیر**: سەرۆکی باڵای وەزارەتە و بەرپرسە لە جێبەجێکردنی ئەرك و ئاڕاستەکردنی سیاسەت و سەرپەرشتی و چاودێریکردنی کارەکانی، لە ڕێگای بڕیار و فەرمان و ڕێنماییەکان، لە گشت ئەو بابەتانەی پەیوەندارن بە ئەرك و پێکهاتە و دەسەڵاتەکانی وەزارەت و سەرجەم کاروباری تەکنیکی و دارایی و کارگێڕی، و وەزیر دەتوانێت بەشێك لە دەسەڵاتەکانی لە چوارچێوەی یاسای وەزارەت بە بریکاری وەزارەت و بەڕێوەبەرە گشتییەکان بسپێرێت.

٢- **نووسینگەی وەزیر**: فەرمانبەرێک بە پلەی بەڕێوەبەر بەڕێوەی دەبات، کە لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت و ژمارەیەک فەرمانبەر یارمەتی دەدەن.

٣- **بریکاری وەزارەت**: یارمەتی وەزیر دەدات لە سەرپەرشتیکردنی کاروباری وەزارەت لە چوارچێوەی ئەو دەسەڵاتانەی وەزیر پێی دەسپێرێت، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بێت و خاوەن شارەزایی بێت.

٤- **ژمارەیەک ڕاوێژکار** زیاتر نەبن لە (٤) چوار کەس، بەو مەرجەی هەر یەکێکیان لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت و خاوەن شارەزایی بێت.

٥- **بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیوان**: بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لە یاسا یان کارگێڕیی و خاوەن شارەزایی بێت.

٦- **بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەرهەمهێنانی وزەی کارەبا**: بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لەئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

٧- **بەڕێوەبەرایەتی گشتی گواستنەوەی وزەی کارەبا**: بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لەئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

٨- **بەڕێوەبەرایەتی گشتی دابەشکردنی وزەی کارەبا**: بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لەئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

٩- **بەڕێوەبەرایەتی گشتی پلاندانان**: بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لە ئەندازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

١٠-**بەڕێوەبەرایەتی گشتی کاروباری وزە**: بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوەی دەبات، بەو مەرجەی لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لە ئەندازیاریی کارگێڕیی، ئابووریی یان بازرگانی و خاوەن شارەزایی بێت.

دووەم:

١- لە هەر پارێزگـایەک و ئیـدارەیەکی سـەربەخۆ لە هەرێـم، بەڕێـوەبەرایەتییەکی گشـتی کارەبـا پێکدەهێنرێت و هەر یەکێکیان خاوەن کەسایەتی مەعنەوی دەبێت.

٢- هەر بەڕێوەبەرایەتییەکی گشتی هاتوو لە خـاڵی (١)ی ئەم بـڕگەیە، لەلایەن بەڕێـوەبەرێکی گشـتی بەڕێوە دەبرێت، کە لانیکەم هەڵگری بڕوانـامەی زانکـۆیی بەرایـی بێـت لە ئەنـدازیاریی و خـاوەن شـارەزایی بێـت و فەرمانبەرێـک بە پـلەی یاریـدەدەری بەڕێـوەبەری گشـتی یـارمەتی دەدات کە لانیکەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لە بواری کارگێڕیی یان یاسا یـان ئەنـدازیاریی و خاوەن شارەزایی بێت.

ئەرکەکانی وەزارەت

ماددەی (٤): وەزارەت ئەم ئەرکانەی خوارەوە لە ئەستۆ دەگرێت:-

یەکەم: بەرهەم هێنـان، گواسـتنەوە، دابەشـکردنی کارەبـا، دامەزرانـدن، بەگەڕخسـتن و چـاککردنەوەی وێستگەکان (بەرهەم هێنان، گۆڕین) و تۆڕەکانی کارەبا.

دووەم: بەگەڕخستنی تۆڕەکانی کارەبا بە شێوەیەکی زانستیانە بەپێی ستاندەرە نێودەوڵەتییەکـان لە ڕێـگەی دامەزرانـدنی سیسـتەمی گەیانـدن بـۆ مسـۆگەرکردنی پارێزگـاریکردن لە پێکهاتەکـانی تۆڕەکانی کارەبا و کەمکردنەوەی تێچووەکان.

سێیەم: دەسـتەبەرکردنی بەرژەوەنـدی گشـتی، کـۆنترۆڵکردنی بەکـاربردنی کارەبـا، مسـۆگەرکردن و دابینکردنی کارەبـا و کەمکـردنەوەی بەهەدەردانـی مافەکـانی وەزارەت لە ڕێـگەی دامەزرانـدنی پڕۆژەی تۆڕی زیرەک.

چوارەم: دیاریکردنی نرخەکانی کارەبا لەلایەن وەزیر بە ڕەزامەندی ئەنجومەن و بەرزکردنەوەی بۆ ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم بۆ ڕەزامەندیدان لەسەری، بەمەرجێك ئەو بارودۆخ و گۆڕانکارییانەی لەسەر تێچووی کارەبا و بژێوی هاوڵاتیان و ئابووری هەرێم ڕوودەدەن لەبەرچاو بگیرێن.

پێنجەم: بەرزکردنەوەی ئاستی بەرهەمهێنانی وزەی کارەبای پاک بۆ پێداویستییەکانی بەرژەوەندی گشتی، و مۆڵەتدان بە کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی کارەبا لە سەرچاوە نوێبوەکان لەگەڵ ڕەچاوکردنی یاسا و پێڕەو و ڕێنماییە بەرکارەکان.

شەشەم: گرتنەبەری ڕێکاری پێویست بۆ پاراستنی ژینگە و دەستەبەرکردنی سەلامەتیی و تەندروستی گشتی.

حەوتەم: ڕێکخستنی میلاکی پێویست و پەرەپێدانی توانای فەرمانبەران لە ڕێگەی ناوەندیی ڕاهێنانی پیشەیی بەهاوکاری لەگەڵ دامەزراوە فێرکارییە ئەکادیمییەکان و ناوەندە پسپۆڕەکان یان ڕێکخراوە ناوخۆیی یان نێودەوڵەتییەکان.

هەشتەم: پێدانی مۆڵەت و گرێبەست کردن لەگەڵ کۆمپانیاکانی پسپۆڕ لە کەرتی تایبەت بۆ بەگەڕخستن، چاککردنەوەی وێستگەکانی (بەرهەم هێنان و گۆڕینی کارەبا) و تۆڕەکانی گواستنەوە ودابەش کردن و هاوردەکردن و هەناردەکردنی وزە.

نۆیەم: هەماهەنگیکردن لەگەڵ وەزارەت و لایەنە پەیوەندارەکان بە چالاکیەکانی وەزارەت و کارکردن لەسەر ڕێنوێنی بەکاربردنی وزەی کارەبا لە ڕێگەی دانانی سیاسەت و ڕێنمایی و هاندانی بەکاربەران بۆ ئەم مەبەستە.

دەیەم: پێشکەشکردنی پێشنیار بە ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم بەمەبەستی پەرەپێدانی کەرتی کارەبا لە هەرێم.

یازدەیەم: نوێنەرایەتیکردنی هەرێم لە ڕێکخراو و کۆنفرانسە نێودەوڵەتی و هەرێمایەتییەکانی تایبەت بە کەرتی وزەی کارەبا.

دوازدەیەم: هەماهەنگی و تەواوکردنی یەکتر لەگەڵ وەزارەتەکانی هەرێم و وەزارەتە ئیتیحادییەکان.

سێزدەیەم: ئەنجامدانی کڕین و فرۆشتن ولێکدەرکردن (مقاصة) بۆ وزەی کارەبا بەپێی پێویست و بەرژەوەندی گشتی.

ماددەی (٥):

یەکەم: وەزارەت بۆی هەیە وایەر و کێبڵ، لەسەر یان لە ژێرەوەی ڕێگە گشتییەکان، یان شەقامەکانی ناوەوە یان دەرەوەی شارەکان ڕابکێشێت و دەتوانێت ستوون دانێت و تونیڵ لێبدات و کاری دیکەی پێویست بۆ جێبەجێکردنی ئەرك و پرۆژەکانی وەزارەت ئەنجام بدات، لەگەڵ ڕەچاوکردنی ماستەرپلان و پاراستنی ژینگە و تەندروستی گشتی و حوکمەکانی یاسا بەرکارەکان .

دووەم: وەزارەت بە گوێرەی پێویستی پڕۆژەکانی، دەتوانێت ببێتە خاوەن زەوی و بەناوی وەزارەتی کارەبا بەپێی یاسا بەرکارەکان تۆمار بکرێت.

سێیەم: وەزارەت پابەند دەبێت بە قەرەبووکردنەوەی هەر کەسێک کە زیانمەند دەبێت لە ئەنجامی چالاکییەکانی و جێبەجێکردنی ئەرکەکانی، بەپێی یاسا بەرکارەکان.

چوارەم: بڕیارەکانی وەزیر شیاوی تانەلێدانە بەپێی یاسای ئەنجومەنی شورای هەرێمی بەرکار.

ماددەی (٦):

یەکەم: هاوبەشەکانی کارەبا بەم شێوەیەی خوارەوە پۆلێن دەکرێن:-

١- یەکەی نیشتەجێبوون (ماڵەکان).

٢- بازرگانی.

٣- پیشەسازی.

٤- کشتوکاڵی.

٥- کەرتی گشتی.

دووەم: وەزارەت دەتوانێت جۆری دیکەی هاوبەشی کارەبا زیاد بکات.

سێیەم: دیاریکردنی جۆری پۆلێنەکان وبنەمای جیاکردنەوەیان بە ڕێنماییەک دیاری دەکرێن کە وەزیر دەریدەکات.

ماددەی (٧):

یەکەم: پێبژاردنی زێدەڕۆیی و دیاریکردنی بڕ و ڕێکارەکەی بە ڕێنماییەک ڕێکدەخرێت کە وەزیر لەسەر پێشنیاری ئەنجومەن و بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم دەریدەکات.

دووەم: وەزیر، بە ڕەزامەندی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم، دەتوانێت ڕێژەیەک لەو بڕە پارانەی لە پێبژاردنی زێدەڕۆیی سەر سیستەمی کارەبا و تۆڕەکانی وەرگیراون تەرخان بکات بۆ ئەو کەسانەی ڕاسپێردراون بە ئاشکراکردنی زێدەڕۆیی و لابردنیان، و ئەمەش بە ڕێنمایی ڕێکدەخرێت کە وەزیر بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزیری دارایی و ئابووری دەریدەکات.

سێیەم: ئەو کەرەستانەی لە زێدەڕۆیی سەر سیستەمی کارەبا و تۆڕەکانی بەکارهاتوون دەستیان بەسەردا دەگیرێت.

چوارەم: ئەو پێبژاردنانەی کە بەپێی ڕێنمایی هاتوو لە بڕگەی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا وەریدەگیرێن، ڕێگر نابن لە سزای توندتری هاتوو لە یاسا بەرکارەکاندا.

پێنجەم: پێویستە لەسەر وەزیر داوای قەرەبووی ئەو زیانانە بکات کە دەرئەنجامی زێدەڕۆیین بەپێی حوکمەکانی یاسا بەرکارەکانی هەرێم.

ماددەی (٨):

یەکەم: ئەنجومەنێک لە وەزارەت پێکدەهێنرێت، بە سەرۆکایەتی وەزیر و ئەندامێتی هەر یەک لە:-

١- بریکاری وەزارەت: دەبێتە جێگری سەرۆکی ئەنجومەن.

٢- ڕاوێژکاران.

٣- بەڕێوەبەرە گشتیەکانی وەزارەت.

٤- نوێنەری هەر لایەنێکی پەیوەندیدار یان شارەزایەکی پسپۆڕ کە وەزیر لە ناوەوە یان لە دەرەوەی وەزارەت دەستنیشانی دەکات، و بەشداری کۆبونەوەکانی ئەنجوومەن دەکات بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانی هەبێت.

دووەم: ئەنجومەنی وەزارەت دەربارەی ئەم کاروبارانەی خوارەوە گفتوگۆ دەکات، و بڕیار و ڕێنمایی و ڕاسپاردەی پێویست دەردەکات:-

١- ڕێکخستنی سیاسەتی بەرهەمهێنان، کونترۆڵ، گواستنەوە و دابەشکردنی وزەی کارەبا و دانانی پلانە ستراتجییەکان.

٢- ڕێکخستنی وەبەرهێنان لە بواری کارەبا.

٣- ڕێکخستنی پەیکەر و ئەرک و وەزیفەی پێکهاتەکانی وەزارەت.

ماددەی (٩):

وەزیر، بەگوێرەی پێویستی وەزارەت، دەتوانێت بەشێوەی کاتی، بۆ ئەرک و ماوەیەکی دیاریکراو، گرێبەست لەگەڵ شارەزای خاوەن ئەزموون و پسپۆر لە بواری تایبەت بە وزەی کارەبا، بەپێی ئەو ڕێکسازیبیانەی لە هەرێم کاریان پێدەکرێت، بکات.

ماددەی (١٠):

ئەو کۆمپانیانەی کە مۆڵەتیان پێدراوە یان گرێبەستیان لەگەڵ کراوە لە بواری بەرهەمهێنانی کارەبا، تەنها بە ڕەزامەندی وەزارەت دەتوانن دەست لە کارەکانیان هەڵبگرن، ئەمەش بە پەیڕەوێک ڕێکدەخرێت کە ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم دەریدەکات.

ماددەی (١١):

یاسای وەزارەتی کارەبای هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠٠٦ هەڵدەوەشێتەوە، وگشت ئەو ڕێنماییانەی کە پاڵپشت بەو یاسایە دەرچوون، ئەگەر ناکۆک نەبن لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە کاریان پێدەکرێت.

ماددەی (١٢):

کار بەدەقی هیچ یاسا و بڕیارێک ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە دا ناکۆک بێت.

ماددەی (١٣):

پێویستە لەسەر وەزیر ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات

ماددەی (١٤):

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی (١٥):

ئەم یاسایە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان)دا جێبەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دەرچواندن

لەبەر بایەخی وزەی کارەبا لەسەر ژیان و تەندروستی گشتی هاونیشتیمانیان، و کاریگەری لەسەر ژێرخانی ئابووری، و ڕێکخستنەوەی کارەکانی وەزارەت بەهۆی گرنگی ئەو چالاکیانەی کەرتی گشتی و تایبەت پێی هەڵدەستن، و بۆ هێنانەدی ئامانجەکانی وەزارەت و بەجێگەیاندنی ئەرکەکانی، ئەم یاسایە دەرچووێنرا.

یاساکە بە دەرچوو دەژمێردرێ بە تێپەربوونی ماوەی یاسایی دەرچوواندنی بەپێی حوکمی خاڵی (٢)ی بڕگەی (یەکەم)ی ماددەی (١٠)ی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەموارکراو و بڕگەی (دەیەم) لە ماددەی (١٨)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق.